

Agnieszka Kowalczyk-Kassyk

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny

ZACHOWANIA PRZEDSIĘBIORCZE MIESZKAŃCÓW WSI, CECHY DEMOGRAFICZNE I STYL WYCHOWANIA – WYBRANE WYNIKI BADAŃ

ENTREPRENEURIAL BEHAVIOR OF RURAL RESIDENTS, DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS AND PARENTING STYLE – SELECTED RESULTS

Słowa kluczowe: wieś, przedsiębiorczość, podstawowe środowisko wychowawcze, styl wychowania

Key words: village, entrepreneurship, basic educational environment, parenting style

Abstrakt. Przedstawiono teoretyczną charakterystykę i wybrane wyniki badań własnych dotyczących stylu (typu) wychowania człowieka w kontekście cech demograficznych, co zawiera się w szerokim zagadnieniu oddziaływania środowiska wychowawczego na kształtowanie zachowań przedsiębiorczych mieszkańców wsi. Można stwierdzić, że percepcja zachowań rodziców może mieć istotne znaczenie w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych człowieka. Uznano, że wyniki badań z tego zakresu mogą stanowić asumpt do poszerzenia wiedzy na temat źródeł i uwarunkowań zachowań przedsiębiorczych, m.in. na terenach wiejskich.

Wstęp

Współczesna gospodarka rynkowa, cechująca się m.in.: dominacją własności prywatnej nad państwową, regulacją procesów gospodarczych przez rynek, działaniem podmiotów gospodarczych w warunkach konkurencji doskonałej, nadprodukcją towarów i usług, liberalizacją wymiany gospodarczej, wymaga od człowieka zachowań przedsiębiorczych [Zioło, Rachwał 2005]. Zachowania przedsiębiorcze, to zjawisko wielowymiarowe, ma różne źródła i uwarunkowania, może także przybierać różne formy, gdyż odnosi się do sytuacji gospodarczej kraju, a także sytuacji indywidualnych związanych z zapewnieniem przez człowieka warunków egzystencji sobie i swojej rodzinie [Ratajczak 2010]. Natomiast o roli kształtowania przedsiębiorczości, zwłaszcza na terenach wiejskich świadczy fakt, iż przedsiębiorczość jest jednym z dziesięciu priorytetów zawartych w Narodowym Planie Rozwoju – projekcie na lata 2007-2013, przyjętym przez Radę Ministrów 11 stycznia 2005 r., który traktuje przedsiębiorczość jako tworzenie nowych obszarów aktywności gospodarczej oraz dążenie do zwiększenia efektywności i produktywności istniejących form gospodarowania [Zioło, Rachwał 2005]. W opracowaniu termin zachowanie przedsiębiorcze człowieka będzie rozpatrywany w ujęciu personalizmu i humanizmu oraz traktowany jako synonim takich pojęć, jak: postawa przedsiębiorcza, przedsiębiorczość i zaradność, które oznaczają umiejętność racjonalnego działania i osiągnięcia wymiernego celu oraz skłonność i zdolność do realizowania nowych, odważnych działań [Tyszka 2002]. W wymienionych podejściach źródło przedsiębiorczości znajduje się w człowieku, a samo zachowanie przedsiębiorcze definiowane jest jako konglomerat cech, umiejętności i działań, przejawiających się w rozmaitych rolach społecznych oraz zawodowych [Morozowicz 2008]. Najważniejsze z nich przedstawiono w tabeli 1.

Jak wynika z przeglądu literatury przedmiotu [Hilgard 1967, Piecuch 2009, 2010], cechy i właściwości człowieka (przede wszystkim te wymienione w tabeli 1) decydują o specyficznych sposobach adaptacji jednostki do jej środowiska sprzyjają odnalezieniu miejsca w życiu społecznym i gospodarczym oraz aktywnego w nim udziału.

Celem opracowania była teoretyczna charakterystyka i przedstawienie wybranych wyników badań własnych dotyczących stylu (typu) wychowania człowieka w kontekście cech demograficznych, co zawiera się w szerokim zagadnieniu oddziaływania środowiska wychowawczego na kształtowanie zachowań przedsiębiorczych mieszkańców wsi. Przesłankę obiektywną do podjęcia

Tabela 1. Człowiek jako konglomerat cech
Table 1. Person with an entrepreneurial attitude

Cechy/ <i>Qualities</i>	Umiejętności/ <i>Abilities</i>	Sposób działania/ <i>Behavior</i>
Poczucie własnej wartości/ <i>Self-esteem</i>	wyznaczanie sobie celów: długo-, średnio-, krótkoterminowych/ <i>setting their own short-, medium- and longterm goals</i>	działanie w kręgu własnego wpływu (zmienia to co może zmienić)/ <i>operating in the circle of their own influence (changing what they can change)</i>
Wiara w siebie i optymizm/ <i>Self-confidence and optimism</i>	doskonalenie samooceny/ <i>improving self-esteem</i>	Stwarzanie sobie alternatyw w realizacji celów/ <i>creating alternatives while achieving their objectives</i>
Wewnętrzna motywacja do uczenia się i działania/ <i>Intrinsic motivation to learn and act</i>	ustalania priorytetów w realizacji celów dostrzegania szans dla osiągnięcia celów/ <i>setting priorities and noticing opportunities in achieving the objectives</i>	skuteczność działania w zmieniających się warunkach (elastyczna reakcja na zmiany)/ <i>effectiveness under changing conditions (a flexible response to changes)</i>
Potrzeba osiągnięć/ <i>need for achievement</i>	rozwiązywania problemów/ <i>problem solving</i>	wykorzystanie pojawiających się / <i>using any opportunities that arise</i>
Samodzielność w myśleniu i działaniu/ <i>Autonomy in thought and action</i>	podjmowania decyzji (indywidualnie i grupowo)/ <i>decision making (individually and in a group)</i>	podjmowanie działań innowacyjnych i ponoszenie ryzyka możliwości/ <i>taking innovative actions, risk-taking</i>
Otwartość na innych ludzi i zachodzące zmiany/ <i>Openness to people and to changes</i>	współdziałania w zespole/ <i>team collaboration</i>	dbałość o własny rozwój/ <i>attention to their own development</i>
Niezależność/ <i>Independence</i>	skutecznego komunikowania/ <i>effective communication</i>	łatwość nawiązywania relacji interpersonalnych i asertywność/ <i>ease of establishing interpersonal relationships, assertiveness</i>
Twórczość i kreatywność/ <i>Productivity and creativity</i>	korzystania z nowoczesnych źródeł informacji i ich selekcji/ <i>ability to select and use modern sources of information</i>	otwartość poznawcza/ <i>cognitive openness</i>
Świadomość mocnych i słabych stron/ <i>Awareness of their own strengths and weaknesses</i>	rozwijanie swoich mocnych i eliminowanie słabych stron/ <i>developing the strengths and eliminating the weaknesses</i>	samokształcenie/ <i>self-education</i>

Źródło/*Source*: Sobiecki (red.) 2009

wspomnianej problematyki badawczej, stanowiło dość popularne, jak wynika z przeglądu literatury przedmiotu założenie, że zachowania przedsiębiorcze mogą być wynikiem socjalizacji i wychowania [Niemczyński 2012]. Podjęto zatem próbę jego przyczynkowej empirycznej weryfikacji, bowiem uznano, że uzyskane wyniki badań z tego zakresu mogą stanowić asumpt do poszerzenia wiedzy na temat źródeł i uwarunkowań zachowań przedsiębiorczych m.in. na terenach wiejskich, a więc mogą stanowić inspirację do poszukiwania odpowiedzi na pytania: dlaczego niektórym ludziom proces adaptacji i podejmowanie aktywności przychodzi z łatwością, natomiast innym nic lub prawie nic się nie udaje, pomimo że wiedzą, co i jak należy zrobić oraz dlaczego jedne osoby podejmują działania przedsiębiorcze, a inne nie.

Podstawowe środowisko wychowawcze i styl (typ wychowania) – terminologia, charakterystyka i rodzaje

Podstawowym środowiskiem wychowawczym jest rodzina. Rodzina jest także pierwotną grupą społeczną i jako taka stanowi najbardziej uniwersalną formę społecznych i osobistych kontaktów człowieka, obejmujących wiele sfer jego życia. Rola rodziny jako środowiska wychowawczego jest szeroko rozpatrywana przez pedagogów, socjologów, psychologów, ale także coraz częściej, przez ekonomistów. Dzieje się tak prawdopodobnie dlatego, że przedstawiciele nauk ekonomicznych zauważyli możliwość wpływu rodziny na kształtowanie ludzkich zachowań przedsiębiorczych [Lisowska 2001], co z kolei jest niezwykle istotne np. dla rozwoju lokalnego, kreowania miejsc pracy i zysków, akumulacji dochodów i inwestowania, wykorzystania środowiska przyrodniczego i zasobów produkcyjnych, tworzenia środowiska biznesowego. Wielość dziedzin nauki, dla których rodzina stanowi przedmiot badań, powoduje duże zróżnicowanie definicyjne tego terminu. Jednak, jak wynika z przeglądu literatury [Rembowski 1972, Tyszka 1976, Ochmański 1993, Kawula i in. 1999], różne sposoby rozumienia pojęcia rodzina łączy jedna wspólna cecha, a mianowicie to, że eksponują jej znaczenie zarówno w indywidualnym życiu jednostki, jak i w życiu społeczno-gospodarczym. Prawdziwość przytoczonego spostrzeżenia potwierdzają m.in. słowa: „... w rodzinie jak w soczewce, kumulują się wszystkie procesy i problemy społeczne: kryzysy gospodarcze, załamania polityczne czy nieudolne programy reform społecznych. Makrospołeczna kultura modeluje konkretne postacie życia rodzinnego, wpływając na jego treść i kierunek przeobrażeń. Równocześnie jednak od rodziny, od tysięcy pojedynczych rodzin, zależy kształt społeczeństwa narodowego czy państwowego. Rodzina poprzez właściwe sobie sposoby kształtowania osobowości człowieka może sprzyjać celom i wartościom narodowym czy państwowym, ale może również ich znaczenie osłabiać albo wręcz eliminować z wewnątrzrodziny procesów socjalizacji i wychowania, stanowiąc barierę lub – jak przyjęło się nazywać w polskiej literaturze socjologicznej - twierdząc broniącą przedkulturowym wpływem niechcianych, obcych, a więc w rodzinie kształtuje się twórczy i pożyteczny lub bierny i szkodliwy członek społeczeństwa” oraz „... w rodzinie kształtowane są podstawowe cechy osobowości społecznej człowieka” [Świątkiewicz 1998]. Wpływ rodziny na rozwój człowieka dokonuje się zatem poprzez działanie różnych stylów zachowań członków rodziny, przy czym szczególną rolę przypisuje się postawie rodzicielskiej. Postawa rodzicielska, jest „... nabytą strukturą poznawczo-czuciowo-wolitionalną, ukierunkowującą zachowanie się rodziców wobec dziecka. Ta tendencja do reagowania w określony sposób w stosunku do dziecka musi być w pewnym stopniu utrwalona, aby mogła zyskać miano postawy rodzicielskiej. Chodzi o stały w pewnym okresie komponent emocjonalny, który dominuje w sposobie odnoszenia się do dziecka i w postępowaniu z nim i który znacząco rzutuje na zachowanie człowieka w życiu dorosłym...” [Ziemska 1969]. Postawy rodzicielskie pozwalają na wyróżnienie stylów (typów) wychowania. Charakterystykę poszczególnych stylów przedstawiono w tabeli 2.

Material i metodyka badań

Prezentowane w opracowaniu wyniki badań stanowią wycinek tych, które uzyskano w ramach jednego z etapów badań własnych dotyczących problematyki ustalenia profilu neurorozwojowego mikroprzedsiębiorcy, jako determinanty rozwoju społeczno-gospodarczego. Podjęto w nich m.in. próbę sprecyzowania i przedstawienia roli środowiska wychowawczego w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych. Prowadzone badania miały na celu m.in. zidentyfikowanie typu wychowania, sprzyjającego kształtowaniu postawy przedsiębiorczej. Populację badawczą stanowili mikroprzedsiębiorcy z terenu województwa zachodniopomorskiego w liczbie 913 (100%), zamieszkujący wieś, miasteczka oraz miasta i korzystający z usług biur rachunkowych w zakresie stałej, zewnętrznej obsługi w sferze rachunkowości i doradztwa. Pierwotny materiał źródłowy stanowiło 517 (56,63%) kwestionariuszy ankiet. Materiał empiryczny zbierano według procedury badań przedstawionej w artykule pt. *Zasoby osobiste mikro przedsiębiorców z terenu woj. zachodniopomorskiego jako podstawowa determinanta inicjatyw przedsiębiorczych-koncepcja organizacji*

Tabela 2. Charakterystyka poszczególnych stylów wychowania
 Table 2. Parenting styles and the adult behaviors conditioned by them

Rodzaj stylu/Style	Cechy charakterystyczne/Characteristic features	Cechy zachowań rodzicielskich/ Features of parenting behavior	Efekty, cechy zachowań człowieka, którego dotyczył styl wychowania/ Results, behavioral features of an adult person affected by a specific parenting style
Autorytarny (despotyczny)/ Authoritarian (despotic)	wychowanie przez: kontrolę zachowań i postaw tak, aby odpowiadały one surowym zasadom dotyczącym zachowania, przewaga kar, brak marginesu swobody, chłód emocjonalny/ upbringing through: controlling behaviors and attitudes so that they conform to strict rules of behavior; predominance of punishment, no margin of appreciation, emotional coldness	odrzucające, niewrażliwe - skoncentrowane na sobie, wymagające, kontrolujące - dominacja bez wsparcia/ rejecting, insensitive, self-centered, demanding, controlling – dominance without support.	niezadowolenie z siebie, czasem perfekcjonizm, wycofanie, nieufność, zmiennosc nastrojów, agresja, nieposłuszeństwo, brak spontaniczności/ dissatisfaction with oneself, occasional perfectionism, withdrawal, mistrust, mood swings, aggression, disobedience, lack of spontaneity
Autorytatywny (wspierający)/ Authoritarian (supportive)	wychowanie przez: kierowanie aktywnością, konsekwentne ustalenie reguł i standardów przy jednoczesnej skłonności do komunikowania się, stosowanie racjonalnych zasadnień dla własnego postępowania-dyscyplina indukcyjna, ustalanie wymagań odpowiednich do wieku i możliwości/upbringing through: management of activity, consistent setting of rules and standards while showing the will to communicate, rational justification of one's own behavior – inductive discipline, setting expectations adjusted to age and capability.	akceptujące, wrażliwe, skoncentrowane na dziecku, ale jednocześnie konsekwentne i wymagające - podporządkowane ścisłym regułom, posłuszeństwa, szacunku dla autorytetu, tradycji i ciężkiej pracy - wartość priorytetowa/accepting, sensitive, child-centered, but at the same time consistent and demanding – subject to strict rules of obedience, respect for authority, tradition and hard work – priority value	niezależność, towarzyskość, asertywność, zorientowanie na współpracę, optymizm, nastawienie na sukcesy, umiejętność samokontroli, wiara we własne możliwości, docieklivość i postawa eksploratorska/independence, sociability, assertiveness, being cooperation-oriented, optimism, being success-oriented, self-control, faith in one's own capabilities, curiosity, exploring attitude
Permisywny (pobłażliwy, rozpieszczający)/ Permissive (lenient, indulgent)	wychowanie przez: stawianie niewielu wymagań: akceptujące, wrażliwe, skoncentrowane na dziecku, ale nie wymagające i niekontrolujące/ upbringing through: setting few expectations, accepting, sensitive, child-oriented, but non-demanding and non-controlling	niskie wymagania, przyzwolenie na kierowanie własnym zachowaniem, rzadkie stosowanie kary, unikanie sprawowania kontroli, wrażliwość i miłośność/low expectations, permission granted to the child to control their own behavior; rare use of punishment, avoiding of exercising control, sensitivity and love	nieodpowiednie poczucie własnej wartości, zadowolenie i optymizm, brak niedojrzałości, brak kontroli impulsów, brak odpowiedzialności społecznej i zaradności życiowej, lenistwo/ inappropriate self-esteem, contentment and optimism, lack of maturity, no control over one's impulses, no social responsibility and resourcefulness, laziness

Tabela 2. C.d.

<p>Zaniedbujący/ Negligent</p>	<p>wychowanie poprzez: brak wymagań lub wymagania niekonsekwentne, ignorowanie potrzeb, Rodzic jest niewrażliwy (mało empatyczny)-, skoncentrowane na sobie/<i>upbringing through: no expectations or inconsistent expectations, ignoring of needs, the parent is insensitive (not empathic) and self-centered.</i></p>	<p>narzucanie nielicznych ograniczeń, dostarczanie niewielkiej ilości uwagi i wsparcia, zainteresowanie, wyłączenie własną aktywnością - nie są zaangażowani w sprawy dzieci, unikanie komunikacji dwukierunkowej/<i>imposing few limitations, providing little attention and support, focusing solely on one's own activity and not involving in the affairs of children, avoiding two-way communication</i></p>	<p>brak aktywności, nadmiernie wymagające wobec otoczenia, nieposłuszeństwo, tendencje do zmiany nastroju, trudności z koncentracją, niski próg pobudzenia - apatia, słaba koncentracja emocjonalna, niska aktywność poznawcza, lękliwość, brak wiary we własne możliwości/<i>lack of activity, excessive demand on the environment, disobedience, propensity to mood swings, difficulty in concentrating, low excitation threshold - apathy, poor emotional concentration, low cognitive activity, anxiety, lack of confidence in one's own abilities.</i></p>
<p>malkontencki (gderliwy)/ Disgruntled (grumbling)</p>	<p>wychowanie poprzez: brak pochwał, stałe wyszukiwanie cech ujemnych, nieokreślone wymagania, stosowanie metakomunikatów, ignorowanie potrzeb przy jednoczesnym zapewnianiu o miłości i akceptacji/<i>upbringing through: lack of praise, constant search for negative qualities, unspecified demands, use of metamessages, ignoring the child's needs while assuring them of love and acceptance</i></p>	<p>Przeprowadzanie stałych porównań, niska empatia, gderliwość – wypowiedzianie uszczypliwych uwag, wieczne pretensje, pozorna dbałość o potrzeby emocjonalne dziecka/<i>constant comparisons, low empathy, grumpiness - making sarcastic comments, constant grudges, apparent care for the child's emotional needs</i></p>	<p>niskie poczucie własnej wartości, zewnątrz sterowność, słomiany zapal, brak wytrwałości, mała samodzielność, rozleniwienie, brak inicjatywy, pesymizm, lękliwość i infantylizm/<i>low self-esteem, outer containment, lackluster enthusiasm - lack of perseverance, low autonomy, laziness, lack of initiative, pessimism, anxiety and infantilism</i></p>
<p>Lękowy/Anxious</p>	<p>Wychowanie poprzez: ograniczanie aktywności-nadopiekuńczość, projektowanie własnych stanów emocjonalnych, zakazy i nakazy/<i>Upbringing through: limiting the child's activity - overprotection, projecting one's emotional states onto the child, prohibitions and orders</i></p>	<p>Nadmierna ochrona, usługowość i wyręczanie, hamowanie przejawów naturalnych faz rozwojowych, zamartwianie się i lękliwość – zachowania neurotyczne/<i>Excessive protection, complaisance and excessive assistance, inhibition of symptoms of natural developmental phases, worriedness and anxiety - neurotic behaviors</i></p>	<p>Brak radości życia, niechęć do podejmowania wyzwań, brak poczucia bezpieczeństwa, zewnątrz sterowność, niskie poczucie własnej wartości, niejednokrotnie zachowania hipochondryczne, sprzyja utrwalaniu infantylizmu i niezaradności/<i>Lack of enjoyment of life, reluctance to undertake challenges, insecurity, outer containment, low self-esteem, frequent hypochondriac behaviors; contributing to the consolidation of infantilism and helplessness</i></p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie Szymańska 1969, Boyd, Bee 2005

Source: own study based on Szymańska 1969, Boyd, Bee 2005

i przebiegu badań pilotażowych [Kowalczyk-Kassyk 2010]. Wykorzystano warstwowy dobór próby, a ankiety do mikroprzedsiębiorców były przekazywane za pośrednictwem wybranych celowo biur rachunkowych. Każdemu z 26 biur, które zgodziły się na wzięcie udziału w badaniu przekazano od 10 do 40 ankiet dla klientów (mikroprzedsiębiorców). Natomiast w biurach rachunkowych kwestionariusze ankiet rozdawano losowo wybranym klientom-mikroprzedsiębiorcom. W opracowaniu ograniczono się jedynie do przedstawienia wybranych wyników badań dotyczących mikroprzedsiębiorców, którzy zadeklarowali pochodzenie wiejskie. Stąd, ze względu na niewielką liczebność grupy badawczej uzyskane wyniki badań nie powinny stanowić podstaw do szerokiej generalizacji, a jedynie mogą mieć charakter przyczynkowy dla zilustrowania stylów wychowania, których doświadczyli badani mikroprzedsiębiorcy.

Wyniki badań

Wśród badanych respondentów pochodzenie wiejskie zadeklarowało 237 (26,0%) osób: z których 196 (82,70%) stanowiły kobiety, a 41 (17,3%) mężczyźni. Na podstawie wyników badań stwierdzono również, że najwięcej ankietowanych kobiet mikroprzedsiębiorców należało do grupy wiekowej powyżej 46 lat (37,2%), zaś najmniej liczną grupę stanowiły kobiety w wieku od 18 do 25 lat (11,7%). Natomiast wśród mężczyzn, najliczniej reprezentowany był przedział wiekowy od 36 do 45 lat (36,6%), zaś najmniej liczną grupę stanowili mężczyźni w wieku 18-25 lat (9,8%). Zaobserwowano także, że w przedziale wiekowym 26-35 lat znajduje się podobny procent mikroprzedsiębiorców płci męskiej i żeńskiej, tj. 22,0 i 23,0%. Chcąc dowiedzieć się jakim typom wychowania podlegali badani mikroprzedsiębiorcy, poproszono ich o wskazanie stylu wychowania, który był charakterystyczny dla środowiska wychowawczego w którym dorastali. Na podstawie uzyskanych wyników stwierdzono, że najwięcej ankietowanych kobiet i mężczyzn-mikroprzedsiębiorców wywodzi się z rodzin o wspierającym typie wychowania, tj. 42,4% i 41,5%. Zaś najmniejszą grupę stanowili mężczyźni i kobiety wychowujący się w środowisku lękowym, tj. 2,4 i 2,6%. W grupie kobiet liczną grupę, tj. 26,0%, stanowiły osoby poddawane wychowaniu niekonsekwentnemu, podczas gdy wśród badanych mężczyzn środowisko niekonsekwentne wskazało jedynie 2,4% z nich. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono także, iż zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet mikroprzedsiębiorców środowiska rozpieszczające i malkontenckie wskazane zostały przez podobny odsetek respondentów, tj. w przypadku kobiet 11,7% i w przypadku mężczyzn odpowiednio 22,0 i 24,4%. Natomiast środowisko despotyczne wskazało analogicznie 5,6% kobiet i 7,3% mężczyzn.

Wnioski

1. Kobiety zamieszkujące wieś częściej wykazywały zachowania przedsiębiorcze w porównaniu z mężczyznami, jednak czyniły to później niż mężczyźni, bo po 46. roku życia.
2. Najbardziej sprzyjającym kształtowaniu postawy przedsiębiorczej stylem wychowania, zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet był typ autorytatywny (wspierający).
3. Najmniej sprzyjającym postawie przedsiębiorczej stylem wychowania było środowisko lękowe.
4. Despotyczny styl wychowania był zdecydowanie mniej destruktywny, jeśli chodzi o wykazywanie postawy przedsiębiorczej przez kobiety w dorosłym życiu niż w przypadku mężczyzn.
5. Można stwierdzić, że percepcja zachowań rodziców może mieć istotne znaczenie w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych człowieka. Uzyskane wyniki badań, choć nie mogą stanowić podstaw szerokiej generalizacji, wydają się świadczyć za aktualnością problematyki poruszanej w artykule i powinny zachęcać ekonomistów do głębszej diagnozy typów wychowawczych.

Literatura

- Boyd D., Bee H. 2005: *Psychologia rozwoju człowieka*, Wyd. Zysk i spółka, Poznań, s. 236-240.
- Hilgard E.R. 1967: *Wprowadzenie do psychologii*, PWN, Warszawa, s. 129.
- Kawula S., Brągiel J., Janke A. 1999: *Pedagogika rodziny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 49.
- Kowalczyk-Kassyk A. 2010: *Personal resources of micro entrepreneurs from western Pomeranian voivodeship as determinant of enterprising initiative-conception of organization and course of pilot study*, [W:] E. Skawińska, M. Gajowiak (red.), *Labour resources management and human capital*, Publishing House of Poznan University of Technology, Poznań, s. 27-39.
- Lisowska E. 2001: *Przedsiębiorczość kobiet w Polsce na tle krajów Europy Środkowej i Wschodniej*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Morozowicz K. 2008: *Osobowościowa geneza i determinacja kształtowania się zachowań przedsiębiorczych*, [W:] E. Skrzypek (red.), *Wpływ zarządzania procesowego na jakość i innowacyjność przedsiębiorstwa*, Zakład Poligrafii UMCS w Lublinie, Lublin, t. II, s. 557-571.
- Niemczyński A. 2012: *Przedsiębiorczość w perspektywie rozwoju człowieka*, [W:] Z. Ratajczak (red.), *Przedsiębiorczość źródła i uwarunkowania psychologiczne*, Difin SA, Warszawa, s. 129-140.
- Ochmański M. 1993: *Istota wychowania w rodzinie a zachowanie dziecka w przedszkolu*, Lubelski Rocznik Pedagogiczny, Lublin, t. XV, s. 83.
- Piecuch T. 2009: *Cechy przedsiębiorcy*, *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa*, nr 5, Warszawa.
- Piecuch T. 2010: *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa.
- Sobiecki R. (red.). 2009: *Podstawy przedsiębiorczości w pytaniach i odpowiedziach*, Siedleckie Centrum Edukacyjne, Siedlce, s. 21.
- Zioło Z., Rachwał T. (red.). 2005: *Przedsiębiorczość a współczesne wyzwania cywilizacyjne*, Wyd. Mi Wa, Kraków, s. 5.
- Ratajczak Z. (red.). 2010: *Przedsiębiorczość źródła i uwarunkowania psychologiczne*, Difin SA, Warszawa, s. 7.
- Rembowski J. 1972: *Więzi uczuciowe w rodzinie*, WSiP, Warszawa, s. 83.
- Szymańska Z. 1969: *Psychiatria wieku dziecięcego i młodzieńczego*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa, s. 175-177.
- Świątkiewicz W. 1998: *Rodzina jako wartość w tradycji kulturowej górnego śląska*, [W:] W. Świątkiewicz (red.), *Rodzina w województwie katowickim*. Opracowania i raporty, Wyd. Instytutu Górnośląskiego, Katowice, s. 9, 10.
- Tyszka T. 2002: *Psychologia ekonomiczna*, [W:] J. Strelau (red.), *Psychologia. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, s. 351-378.
- Tyszka Z. 1976: *Socjologia rodziny*, PWN, Warszawa, s. 74.
- Ziemska M. 1969: *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa, s. 66-67.

Summary

The study is the theoretical characteristics of the selected concepts and presents results of research on the style (type) of education in the context of human impact on the formation of the educational environment of entrepreneurial behavior villagers. It can be argued that the perception of parenting may be important in shaping the entrepreneurial mindset of man.

Test results presented an impulse to improve knowledge about the sources and determinants of entrepreneurial behavior in the countryside.

Adres do korespondencji
dr Agnieszka Kowalczyk-Kassyk
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Wydział Ekonomiczny, Katedra Ekonomii
ul. Janickiego 31, 71-270 Szczecin
tel. (91) 449 69 19 wew. 311
e-mail: agnieszka.kowalczyk-kassyk@zut.edu.pl